

# „ПОДНЕБЕСНАТА“ И „РУСКИЯТ СВЯТ“ – МИНАЛО, НАСТОЯЩЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

*Нако Стефанов*

Институт по стратегическо управление

## “THE CELESTIAL” AND “THE RUSSIAN WORLD” – PAST, PRESENT AND PERSPECTIVES

*Nako Stefanov*<sup>1</sup>

Strategic Management Institute

**Abstract:** The development of relations and interactions between historical China (the Celestial, today People’s Republic of China /PRC/) and historical Russia (the Russian world, today Russian Federation /RF/) largely determines the course of political and economic processes not only in Eurasia, but – especially today – also at the global level. The goal of the proposed research is to review the Sino-Russian relations in the past and the present and predict their likely future. This goal is achieved with the tasks presented in the main sections of the work:

1. The historical legacy in the relationships and interactions of the “Celestial” with the “Russian World” – about the ups and downs in the dynamics of the past;
2. The modern world – factors and circumstances determining the positives and negatives in the Euro-Asian China-Russia part of the US-China-Russia global equation;
3. Instead of a conclusion: About the prospects of Chinese-Russian relations and interactions – optimistic, balanced, and pessimistic scenarios.

---

<sup>1</sup> *Nako Stefanov – Professor, Dr. Habilis (in Philosophy), Ph.D. (in History), Researcher of the countries of East, South and Southeast Asia. He specializes in issues of management, economics, innovation, geopolitics etc. He is a Lecturer at the Center for Eastern Languages and Cultures (CIEK), St. Kliment Ohridski Sofia University. He has taught lecture courses in China (Beijing University for Foreign Studies and Tianjin University), in educational centers in Kazakhstan, and also in the Russian Federation (Moscow State Industrial University).*

*N. Stefanov is author of over 80 monographs, textbooks and books, such as “Innovative development of the countries of East Asia – Japan, Republic of Korea and China”, Sofia, “East-West” Publishing, 2011; “State-political structure of Japan”, S., “Propeller”, 2014; Co-author with E. Kandilarov – “Japan – economy, technology, innovation and management, S., “East-West”, 2012; Co-author with A. Koleva – Social economic development of China – from ancient times to the present day”, S., “East-West”, 2015.*

The main thesis of the paper is that, despite the sometimes more-than-ambiguous historical past, today's positive trends in the development of the relations between the PRC and the Russian Federation, which are determined by objective circumstances, create a higher probability in a shorter or longer-term perspective for an optimistic or at least balanced development scenario rather than a pessimistic one.

**Keywords:** The Celestial; The Russian world; Interactions between historical China and historical Russia; The ups and downs in the dynamics of interactions between China and Russia; China-Russia relations in the modern world as a part of the US-China-Russia global equation; The prospects of Chinese-Russian relations and interactions.

## Въведение

Взаимодействията между „Поднебесната“ и „Руския свят“ са изключително важен компонент на съвременната система на международните отношения на глобално, на регионално – Евразийско, и на локално – междусъседско равнище. От това как ще се развиват отношенията между Китай и Русия, в немалка степен се определя ходът на политическите и икономическите процеси не само в рамките на Евразия, но и в целия свят.

Основната цел на дадения материал е да разкрие понякога сложния и нееднозначен ход на взаимодействията между „Поднебесната“ и „Руския свят“ в миналото. Също така да покаже цялостната глобална обстановка и факторите, които съдействат за засилване на сътрудничеството и партньорството между Китайската народна република (КНР) и Руската федерация (РФ) днес. Но и да начертае най-вероятните варианти на китайско-руските взаимоотношения в една повече или по-малко дългосрочна перспектива. Целта се постига чрез следните задачи, структурирани в основните раздели на работата, а именно:

1. Историята на взаимодействията и взаимоотношенията между „Поднебесната“ и „Руския свят“ – в амплитудата между острите моменти и дружеската взаимопомощ;
2. Днешният ден в отношенията между КНР и Руската федерация – допълващите се различия в стремежа за многополярен свят;
3. Вместо заключение: Перспективите на бъдещето – между обективните изисквания за сътрудничество и рисковете, детерминирани от субективен волунтаризъм.

Обект на изследване са взаимодействията между ключови страни в международен план, които са оказвали в исторически план и оказват и в

съвременните условия значително влияние върху глобалните процеси в политически, икономически и социо-културен и прочее план.

Съответно предмет на изследване са конкретната динамика на развитие на отношенията между исторически Китай (Поднебесната, днес Китайска народна република (КНР)) и историческа Русия (Руския свят, днес Руска Федерация (РФ)).

Основната теза на предлаганото изследване е, че обективните обстоятелства както в исторически план, така и в днешната обстановка, а също и в бъдещите перспективи, изискват между двете страни – Китай и Русия, да се развиват дружески отношения. Сред тези обективни обстоятелства следва да споменем съседството и взаимната допълняемост в икономически план. В никакъв случай не бива да се забравя фактът, че враждебността, която в различни времеви моменти е съществувала поради една или друга причина между Поднебесната и Руския свят, в крайна сметка е оказвала негативно влияние и върху двете страни.

Ключови методологически подходи, използвани в дадената работа, са:

- Системният подход, съгласно който изследваният обект се разглежда като система, т.е. съвкупност (комплекс), съставена от взаимно свързани компоненти, действащи като едно цяло. Всички тези компоненти формират вътрешната среда на системата, а всичко извън тази вътрешна среда представлява външна спрямо системата среда.
- Аналитично-структурен подход – „разбива“ изследвания феномен на най-важни компоненти, както и класифицира последните на основата на определена логика, което ни дава възможност да получим знание за функционирането на феномена;
- Проблемно-хронологичен подход – разглеждат се основни проблеми през призмата на тяхното ситуиране във времевото пространство.
- Логически подход – т.е. този подход, който разкрива логиката, т.е. смисъла, основаната схема на взаимодействия и взаимоотношения на даден феномен.
- Геополитически и геоикономически подходи (платформи) – последните разглеждат политическите и икономическите, социалните и културните отношения през призмата на конкретната специфика на формираната географско-природна среда, създаваща уникални формати на взаимодействия.
- Исторически подход, изхождащ от презумпцията, че обектът не може да бъде разбран, ако не го анализираме в исторически план, т.е. как се е развивал във времето и пространството.

Използваните източници в предлаганата разработка по техния произход може да квалифицираме на няколко групи – китайски източници, руски източници и международни източници, т. е. автори и източници от различни страни, извън Китай и Русия, включително български такива. Подобна широка гама от източници предполага отчитане на разнообразни позиции и гледни точки, тяхното сравнение, както и разкриване на тяхната логика. Всичко това определено обогатява дадената работа.

## **1. Историята на взаимодействията и взаимоотношенията между „Поднебесната“ и „Руския свят“ – в амплитудата между острите моменти и дружеската взаимопомощ**

Китайско-руските отношения възникват, когато двата свята са части от Монголската империя на Чингис хан в пика на нейния разцвет. Въпреки това до средата на XIX век взаимодействието между Русия и Китай е много слабо поради значителното географско разстояние между тях.

В средата на XVII век, когато руснаците се озовават близо до границите на Китай, манджурската имперска династия Цин завзема властта в Поднебесната. Цински Китай не признава анексирането на земите около река Амур към Русия. Династията ги смята за свои наследствени владения, въпреки че преди това практически не е участвала в икономическото им развитие по никакъв начин. Именно това дава началото през 1649 г. на поредица от така наречените „гранични конфликти“ между Цинската империя и Руската империя. Става дума за нападения и обсади на т. нар. „казашки острози“ („острог“ е фортификационно съоръжение, крепост) от страна на Цинската армия по отношение на укрепените селища на сибирските казаци. Например става дума за Кумарския острог (1655 г.), отбраната на Албазин (1685 г.) и други. Вярно е и това обаче, че през август 1689 г. Албазин все пак е изоставен от руснаците. Това е резултат от подписването между Москва и Пекин на Нерчинския договор за руско-китайската граница.

Постепенно взаимоотношенията между двата свята – китайския и руския започват все повече и повече да придобиват официален характер, което е особено вярно за XIX век. За Цински Китай този век се характеризира с двете Опиумни войни – Първата опиумна война (1840–1842 г.) и Втората опиумна война (1856–1860 г.), с което започва „Векът на унижението“ за Китай. В рамките на същия век „Поднебесната“ се превръща в полуколония на Запада – Великобритания, Франция, Германия, САЩ, Япония и т. н. На фона на този процес се проектират китайско-руските отношения през същия този XIX век.

## Периодът 1850 – 1880 г.

В периода 1850 – 1880 г. в рамките на три десетилетия Русия и Китай си сътрудничат по гранични въпроси и осъществяват търговски връзки. Но това е и време, което се характеризира с остри моменти в руско-китайските отношения, свързани именно с граничните въпроси, като Айгунския договор и Пекинския трактат. Следва да се разкрие общата обстановка, на фона на която се сключват тези договори, довели до сериозни териториални промени в границите между двете империи – Руската и Цинската.

Нужно е да се подчертае, че сключването на договорите става във време, когато се води Втората опиумна война. Тогава срещу Цин се изправят Великобритания и Франция. В този момент избухва и Тайпинското въстание (1850 – 1864 г.) – поредната селска война в Китай, взела навярно най-много жертви в цялата история на Китай – 60 милиона души.

Казано с други думи, Цинската империя е в трудно и сложно положение, което умело е използвано от Руската империя. Граф Муравъов, който по това време е генерал-губернатор на Източен Сибир, заплашва Цинската империя с откриване на втори фронт срещу империята на североизток.

Затова до днес китайските историци оценяват Айгунския договор, както и последвалите го конвенции като сключени под натиск. Съответно ги характеризират като несправедливи и грабителски.

От друга страна, руските специалисти и историци се придържат към тезата, че присъединената в резултат на договорите към Руската империя територия манджурите никога не са имали намерение да усвояват. За Цинската империя това е буферна зона, обитавана от население, което не е плащало данъци на Цин. В резултат на този договор, подписан през 1858 г., Руската империя (РИ) получава територията на това, което днес се нарича Приамурие.

По-късно предвид неустановените до този момент части от границата между Русия и Китай се стига до Пекинския договор (трактат, конвенция) от 1860 г. – двустранния договор от 2 (14) ноември 1860 г., чиято цел е разпределение на границата и територията между двете империи. Пекинският трактат уточнява само източната част на границата, докато западната е договорена значително по-късно с Договора за Илийския край, подписан през 1881 г. в Санкт Петербург. За преговори с китайската страна е изпратена мисия начело с граф Н. П. Игнатиев. Пак предвид водената Втора опиумна война Цинската страна е принудена да направи отстъпки. В резултат на това Приморието става част от РИ.<sup>2</sup>

---

<sup>2</sup> През 2005 г. допълнителното Споразумение/Договор/ между Руската федерация и Китайската народна република за руско-китайската граница в източната ѝ част се ра-

## Руско-китайската война 1880 – 1881 г.

Руско-китайската война (традиционен китайски 俄中戰爭, пинин: É zhōng zhànzhēng) от 1880 до 1881 г. е въоръжен конфликт между Руската империя и империя Цин за контрол над Синдзян, Монголия и Манджурия.

Непосредствената причина за войната е т.нар. Илийска криза, а общите корени на този конфликт е задълбочаващата се криза на Цинската империя, особено усилила се след Опиумните войни. През 1862 г. в западната част на Китай – в Синдзян – започва мащабно въстание на китайците-мюсюлмани, т.нар. „дунгани“, както и уйгурите, киргизите и таджиките, живеещи в региона. До лятото на 1864 г. на територията на Синдзян възникват независими от Пекин държавни образувания – Кучарското ханство, Урумчинския султанат, както и Хотанското и Кашгарското ханства. Скоро сред бунтовниците се откроява ярък и харизматичен водач – Якуб-бек, който до началото на 1870 година обединява почти целия Източен Туркестан под свое управление и провъзгласява създаването на нова държава – Йетишара (Семиград).

През 1871 г., за да предотврати разпространението на вълненията в под-контролните на Руската империя територии, ръководството на РИ решава да изпрати войски на територията на Илийския султанат до момента, в който китайското правителство успее самостоятелно да поеме контрола над този регион. През май 1872 г. в Сергиопол се провеждат руско-китайски преговори по този въпрос, които обаче завършват безрезултатно. В резултат на това от 14 юни 1871 г. районът фактически преминава под властта на руския цар, чийто губернатор е командирът на руската военна експедиция генерал Герасим Колпаковски.

През 1875 г. обаче настъпва повратна точка във войната в Синдзян – китайският командващ Дзуо Дзунтан успява да съсредоточи 80-хилядна армия на границите с Йетишар и преминава в настъпление срещу Якуб-бек. На 17 август 1876 г. Урумчи е превзет, а през май 1877 г. кашгарските благородници отравят Якуб-бек – до октомври държавата му се разпада на много части.

Китайската победа води до изселването на много от победените – от редовите войници със семействата им до останалите живи ръководители. През 1878 г. започват преговори между руснаците и китайците в Санкт

---

тифицира от Държавната дума на РФ и Общокитайското събрание на народните представители на КНР. С това споразумение официално се смята, че процесът на уреждане на граничните спорове между двете страни е приключил.

Петербург за статута на Илийския край и екстрадирането на бегълците, а на 20 септември 1879 г. е подписан Ливадийският договор, според който 2/3 от териториите, окупирани от Русия, са върнати на империята Цин. Въпреки това китайският посланик Чун Хоу, който подписва споразумението, се завръща в Пекин, арестуван е и осъден на смърт. Цинският император Гуансю така и не ратифицира условията на споразумението.

В тези условия през пролетта на 1880 г. Главният щаб на Руската императорска армия започва да разработва план в случай на евентуална война с Китай. През декември същата година планът е одобрен от военния министър Милютин. На 12 декември 1881 г. руската армия форсира и преминава през река Амур.

Цин също не чака войната със скръстени ръце. През лятото във Великобритания представители на империята Цин придобиват 150 оръдия от различен калибър. Също във Великобритания с китайски пари са построени 2 модерни крайцера, а във Франция – 2 бойни кораба. Но те могат да пристигнат в Китай и да влязат в експлоатация не по-рано от 1881 г. През юли 1880 г. британският генерал Чарлз Гордън пристига в Пекин, за да инспектира отбраната на Манджурия и столицата. Заключенията му са разочароващи – Гордън смята, че единствената печеливша стратегия за правителството на Цин е да се оттегли зад Хуанхъ (Жълтата река) и да организира партизанска война срещу руснаците. Това има депресиращ ефект върху ръководството на империята Цин – вдовстващата императрица Цъси, регент на младия император Гуансю, се обявява в полза на мирните преговори. Ли Хунджан се колебае и е склонен да подкрепи инициативата на императрицата, но Дзуо Дзунтан категорично се противопоставя.

Войната се води на няколко фронта, въпреки че армията на Цин значително превъзхожда по численост императорските бойни части. Но последните са значително по-добре въоръжени и със значително по-добра организация и боен дух.

Първоначално бойните действия започват в Приморието и Илийския край. Но постепенно основните бойни зони стават Синдзян и Манджурия. Обаче несъмнено решаваща роля изиграва битката за Пекин. Тази битка за Пекин започва на 21 юли 1881 г. Руските войски, настъпващи от север и североизток, наброяват около 55 000 души, а силите, действащи на запад от китайската столица, са с общ брой от 30 000 души кавалерия. По това време Ли Хунджан има около 100 хиляди бойци, но едва 1/3 от тях могат сериозно да устоят на настъпващите руски армии. Надежда дават подкрепата на Великобритания с оръжия и специалисти, както и фактът, че руският флот не е в състояние да действа в Жълтата река.

През нощта на 2 август започва шурмът на Пекин. До 2 часа следобед същия ден Източната стена капитулира и руските части пробиват и навлизат в т. нар. „Манджурски град“. В този момент казашки отряд, действащ в района на моста Лугоу през река Йондинхъ, залавя конна каляска, с която император Гуансю и леля му Цъси се опитват да напуснат столицата. Новината за залавянето на императора се разпространява сред войниците на Ли Хунжан. Те падат духом и започват масово да напускат бойното поле. До вечерта Пекин почти напълно преминава в ръцете на руската армия.

Превземането на Пекин, залавянето на императора и императрицата, както и военното поражение на по-голямата част от китайските войски правят невъзможно продължаването на съпротивата от страна на империята Цин. Надеждите за влизане на Великобритания във войната не се оправдават – Чарлз Гордън от Тиендзин докладва на Лондон, че сблъсък с Русия в Източна Азия, където британските сили не са толкова многобройни, колкото в Европа или Индия, може да завърши не в полза на Великобритания и затова е необходимо да се търсят пътища за помирение.

За Китай военното поражение от Русия води до преход към политика на реформи и търсене на пътища за ускорена модернизация под ръководството на Ли Хунжан. Докато в Русия победата над Китай вдъхва чувство на еуфория във военното ръководство. Очаква се, че в случай на военни действия срещу Великобритания или Франция, в Азия резултатът ще бъде приблизително същият като във войната с Китай. Тези заблуди тласкат руското правителство да ескалира афганистанската криза през 1884 г., което в крайна сметка довежда до трагичната Англо-руска война.

### **Китайско-руските отношения в последните две десетилетия на XIX век**

Китайско-руските отношения получават мощен тласък с идването на власт в Русия на император Александър III (1881 г.). Важно събитие е подписването през 1881 г. в Санкт Петербург (Русия) на Договора „За уреждането на граничните въпроси“.

По инициатива на С. Вите през 1895 г. в Санкт Петербург е създадена Руско-китайската банка, а след това, през 1896 г., е сключен Договорът „За съюза и изграждането на Китайската източна железница“ (КВЖД). Важна част от Договора е формирането на отбранителен съюз между Русия и Китай в случай на японско нападение срещу Русия, Китай или Корея.



## **Началото на 1900 г. – средата на 1920 г.: смразяване на отношенията**

Тази фаза продължава около две и половина десетилетия. Още в началото на 1900 година почти всички положителни резултати от двустранното сътрудничество, постигнати от Русия и Китай през предходните десетилетия, се оказват зачеркнати. Основната причина за това е участието на Русия на страната на редица западни сили във военна интервенция срещу Китай.

През август 1900 г. се води битка за столицата на Цинската империя – Пекин, от въоръжените сили на Алианса на осемте държави – Великобритания, Франция, Япония, Русия, САЩ, Германия, Австро-Унгария и Италия. Причината е, че през 1898 г. избухва въстанието на ихетуаните (т. нар. Боксерско въстание) в Китай. През юни 1900 г. те завземат т. нар. Посланически квартал в Пекин. При завземането е убит германският посланик фон Кетелер.

Ихетуаните също така нападат КВЖД, т. е. Китайската източна железница и избиват много от строителите, както и разрушават сгради и железен път. „Обидените сили“ – Великобритания, Германия, Австро-Унгария, Франция, Япония, САЩ, Италия и Русия организират интервенция в Китай. Интервенционистките държави създават т. нар. Международна освободителна експедиция (МОЕ), обединила всичките техни военни части в Китай. Първоначално е предвидено този отряд да се ръководи от германския фелдмаршал Алфред фон Валдерзее. Но тъй като той не пристига навреме, временно начело на МОЕ е избран руският генерал Николай Петрович Линевич. Под негово ръководство се планира нападението над столицата Пекин.

На 14 август 1900 г., въпреки изключителната горещина (40 °C) започва атаката на Пекин. Щурмът завършва с победа на МОЕ. Руската колона първа влиза в града. В крайна сметка не само Боксерското въстание е потушено, но и войските на Цински Китай са разгромени. По този начин Поднебесната попада в още по-силно подчинение спрямо интервенционистките държави.

## **Етап на затопляне на отношенията и стратегическо сближаване Китай – СССР – от средата на 20-те години до края на Втората световна война**

След Синхайската революция (кит. ез. 辛亥革命, пинин xīnhài géming, синхай гемин) през 1911 г., когато е свалена Цинската династия и е съз-

дадена Китайската република, начело на Китай застава Гуоминданът, т. е. Националистическата (Националната) партия. СССР първоначално сътрудничи с китайските националисти. Но след като начело на Гуоминдана застава Чан Кайши, който започва Гражданска война против китайските комунисти, сътрудничеството се ориентира в подкрепа на Китайската комунистическа партия.

По-късно в рамките на т. нар. Втора японско-китайска война (1937 – 1945 г.) СССР оказва подкрепа на силите, водещи война срещу Имперска Япония, включително на Гуоминдана. Например доставките на СССР на Гуоминдана за периода 1938 – 39 г. възлизат на:

- Самолети – 985;
- Оръдия – 1317;
- Автомашини – 1550;
- Картечници – 14025;
- Танкове – 82;
- Други (Стефанов, Колева 2015: 143).

Решителното усилие е, когато в рамките на Втората световна война на 8 август 1945 г. СССР официално се присъединява към Потсдамската декларация на САЩ, Великобритания и Китай и обявява война на Япония. На 9 август Съветският съюз започва бойни действия в Манджурия. Бързото настъпление на Червената армия в Североизточен Китай обрича на поражение японската Квантунска армия.

След като през 1946 г. се възобновява Гражданската война между Гуоминдана и Китайската комунистическа партия (ККП), помощта на СССР с въоръжение изиграва важна роля за победата на китайските комунисти.<sup>3</sup>

---

<sup>3</sup> Пак там, с. 142. До съветската окупация на Манджурия там съществуват само отделни партизански отряди. През септември 1945 г. започва прехвърлянето на около 100 000 бойци от 8-а и 4-та Нова армия под ръководството на ККП от Северен и Източен Китай в Манджурия. Червената армия се задържа в този район до май 1946 г. Но за това време успява да обучи и въоръжи т. нар. „Обединена демократична армия“, която става ядрото на Народноосвободителната армия на Китай (НОАК). Предадени са 861 самолета, 686 танка, 43 100 оръдия и миномети, 13 000 картечници, корабите на Сунгарийската военна флотилия. Това се оказва един от решаващите фактори за победата на ККП в Третата гражданска война срещу Гуоминдана, започнала след победата над Япония. Укрепиха се с помощта на СССР, получили поддръжката на огромното безимотно селско население на Китай в резултат на лозунгите и действията срещу едрите земевладелци, използвайки успешно стратегията „Винтовката ражда власт“ и „Селото обкръжава града“, силите на ККП постигат победа над тези на Гуоминдана. Резултатът е създаването на КНР на 1 октомври 1949 година.

## Създаването на КНР и стратегическо сближаване със СССР

След обявяването на Китайската народна република (КНР) на 1 октомври 1949 г. процесът на съветско-китайско сближаване рязко се засилва. До голяма степен за това способства дейността на лидерите на двете държави Йосиф Сталин и Мао Дзъдун за създаване на военно-политически съюз на социалистическите сили, основан на идентични държавни идеологии. В резултат на това от 1949 г. сътрудничеството в политическата, икономическата, военната, техническата и културната области бележи огромен скок.

С раждането на КНР „съветският фактор“ започва да играе една от решаващите роли за по-нататъшното развитие на нов Китай.

- Външнополитическата и дипломатическата роля – СССР осъществява важна задача в план външната политика и дипломатията за защита на интересите на КНР в сферата на международните отношения;
- Военно-политическата и военнотехническата роля – в резултат на продължаващата подкрепа на Съветския съюз не само се модернизира и усилва НОАК, но и се формира фундаментът на военно-промишления комплекс на КНР;
- Икономическата роля – с огромната помощ на СССР в КНР са създадени цели нови промишлени отрасли: самолетостроене, автомобилостроене, тракторо-строене, радиотехника, различни отрасли на химическото производство; въведени са в действие значими мощности в металургията, енергетиката и други отрасли;
- Парадигмална роля – КНР възприема като модел за своето развитие в този момент т. нар. „съветски модел“, или по-точно казано „сталинския модел“.

В основата на цялостното сътрудничество между СССР и КНР стои Договорът за дружба, съюз и взаимна помощ от 14 февруари 1950 година (中苏友好同盟互助条约), който встъпва в сила от 11 април 1950 г. Този договор е плод на срещата между Й. В. Сталин и Мао Дзъдун, но е подписан от министрите на външните работи – Андрей Вишински и Джоу Енлай.

## Началото на 1960-те – края на 1980-те години – остра криза и охлаждане на отношенията

Влошаването на отношенията между КНР и СССР започва в края на 50-те години на XX в. През 60-те години двете страни навлизат в етапа на политическа конфронтация, особено в идеологията. КПСС обвинява

Китайската комунистическа партия (ККП) във великодържавен китайски шовинизъм. ККП на свой ред твърди, че КПСС осъществява ревизия на марксизма. Отношенията между тях са прекъснати.

В края на 60-те години на XX век СССР и КНР са на ръба на значим въоръжен конфликт. През 1969 г. се разгръщат местни битки между китайската и съветската армия на остров Дамански, а също така на езерото Жаланашкол. По-малко от месец след този конфликт, на 11 септември 1969 г. в Пекин Алексей Косигин и Джоу Енлай се споразумяват за прекратяване на военните действия на руско-китайската граница. От този момент нататък напрежението в отношенията между двете страни започва да намалява.

Но до средата на 80-те години на XX век междудържавните връзки остават на изключително ниско ниво в сравнение с началото и средата на 50-те години. Първите признаци на подобряване на съветско-китайските отношения се появяват едва преди разпадането на СССР през 1991 г.

## **2. Днешният ден в отношенията между КНР и Руската федерация – допълващите се различия в стремежа за многополярен свят**

### **КНР и РФ в края на XX и първите две десетилетия на XXI век – от нормализация към стратегическо сътрудничество**

След разпада на СССР през 1991 г. отношенията между КНР и нововъзникналата Руска федерация (РФ) се характеризират с постоянно протичащ процес на нормализация. По инициатива на Председателя на КНР Дзян Дзъмин на 16 юли 2001 г. е подписан Руско-китайски договор за добросъседство, приятелство и сътрудничество. Месец по-рано на 15 юни 2001 г. лидерите на Китай, Русия, Казахстан, Таджикистан, Киргизстан и Узбекистан създават Шанхайската организация за сътрудничество (ШОС)<sup>4</sup> (Комиссина, Куртов 2005: 117). По-късно през 2017 г. Индия и

---

<sup>4</sup> По своята същност ШОС представлява международна организация за регионална сигурност, чийто основни цели са:

- Укрепване на взаимното доверие и добросъседските отношения между страните членки;
- Съдействие за ефективно сътрудничество в областта на политиката, икономиката, търговията, науката, технологията, културата, а също така образованието, транспорта, енергетиката, туризма и защитата на околната среда;
- Съвместно осигуряване на мира, безопасността и стабилността на региона;

Пакистан стават пълноправни членове на ШОС. На 17 септември 2021 г. лидерите на ШОС одобряват приемането на Иран за пълноправно членство в ШОС. На основата на договора за ШОС се осъществяват първите съвместни военни и антитерористични учения между КНР и РФ с участието и на други членове на ШОС.

Важна „веха“ във взаимоотношенията между двете страни става ратифицирането на Договора за уреждане на спорни гранични въпроси между двете страни. В резултат на това споразумение Китай получава редица спорни територии с обща площ от 337 квадратни километра.

Още през 1997 година КНР престава да бъде самозадоволяваща се страна в енергиен план. От своя страна РФ има амбицията да се превърне в основен доставчик на нефт и газ в глобален план. Тази общност на интересите води до сключване на гигантски сделки за газ и планове за строителство на газопроводи.

Друга важна „площадка“ за сътрудничество между КНР и РФ през този период става формирането на БРИКС (англ. ез. BRICS – съкращение от Brazil, Russia, India, China, South Africa). Тази международна организация, т.е. общност на държави, е основана през юни 2006 г. в рамките на Петербургския икономически форум с участието на министрите на икономиката на Бразилия, Русия, Индия и Китай, По-късно се присъединява ЮАР. Освен срещи на върха се провеждат срещи на ниво външни министри, финансови министри и др. От 2009 г. правителствата на страните от БРИКС се срещат ежегодно на официални срещи на върха. Последната 14-та среща на върха на БРИКС се провежда на 24 юни 2022 г. в Китай.

Страните от БРИКС вземат важни решения за създаване на нови международни финансови организации. Официалните наименования на същите са Новата банка за развитие и Пул за условни валути, но журналистите веднага има дават други имена – Банката на БРИКС и Фонда на БРИКС.

Трудно е да се прогнозира доколко последователно страните от БРИКС ще изпълняват взетите решения. Но реакцията на Запада е ясна. По мнението на редица специалисти това е сигнал към Запада, и особено към САЩ, да се започне процес на реално реформиране на световната икономическа система.

В рамките на тези три десетилетия следва да се каже, че отношението между КНР и РФ вървят по една възходяща положителна крива – от нормализация към все по-засилващо се стратегическо сътрудничество.

---

\* Осъществяването на напредък за постигането на демократична, честна и рационална глобална политика и икономически ред.

Същото определено оказва позитивно въздействие не само върху двете страни, не само върху климата в Евразия, но и върху глобалната политическа и социално-икономическа атмосфера.

### **3. Вместо заключение: Перспективите на бъдещето – между обективните изисквания за сътрудничество и рисковете, детерминирани от субективен волунтаризъм**

В историческото минало отношенията между Поднебесната и Руския свят се характеризират с неравномерност – падове и върхове, с вътрешна противоречивост и понякога двусмисленост.

Със сигурност може да се каже, че естеството на китайско-руските отношения и днес, и в бъдеще се влияе и ще се влияе от историческото им минало. Но съвременните геополитически, геоикономически, технико-технологически и даже социо-културни реалии обективно изискват поддържането не просто на неконфронтационни, но на дружески отношения между тези две глобални държави.

Историята на отношенията между „Поднебесната“ и „Руския свят“ се подчинява на определена цикличност. Днес тези страни са във възходящ позитивен цикъл на взаимодействията помежду си. При това този позитивен цикъл се осъществява на фона на значим прогрес и на КНР, и на РФ.

В никакъв случай не бива да се смята обаче, че цикличността в отношенията между КНР и РФ „работи“ по някакъв автоматичен начин. Тук става дума за успешен политически и икономически курс, подготвен от лидери с чувство за отговорност за своята страна и народ, осъзнали проблемите и решени да се справят с тях. Става дума за гъвкаво и разумно мислене, за смело действие, за сериозна и търпелива работа, надхвърляща границите на краткотрайния живот на една човешка личност.

От една страна, КНР се превръща в рамките на само едно-две поколения от изостанала, периферна страна, в геоикономическа и геополитическа сила, разработваща авангардни технологии и внасяща многополярност и баланс в развитието на света.

От друга страна, „Руския свят“, изпаднал след разпада на СССР в десетилетието на 90-те години на XX век до равнището на регионална сила със затихващи функции, съумя в началото на новия век да се възроди като птицата феникс. РФ, използвайки богатствата на своите природни ресурси, но също така останалото неразрушено от съветското минало – основно в областта на отбраната, успя да се възстанови в определена степен и осъществи изпреварваща динамика по отношение на нови класове

оръжие спрямо основния си опонент – САЩ. Така Русия се върна в клуба на глобалните геополитически сили наред със Съединените щати и Китай.

В съвременната епоха платформа на сътрудничеството между КНР и РФ е стремежът към многополярност. С други думи, преодоляване на еднополярния свят, създаден след края на „Студената война“, в рамките на която съществуваше двуполярна схема: „Пакс Американа срещу Пакс Советика“. От тази гледна точка може да кажем, че бъдещето, за което говорим, се характеризира с борба на две глобални тенденции – тази за съхраняване на еднополярния свят и тази за многополярен такъв.

На практика това бъдеще започна на 24 февруари 2022 г. Несъмнено нито КНР, нито РФ трудно биха успели самостоятелно да осъществят тази гигантска геополитическа и цивилизационна задача. Тази цел – многополярния свят, може да бъде осъществена само в тясно сътрудничество и партньорство не само между КНР и РФ, но и с привличане на широк кръг от други относително самостоятелни страни, заинтересувани от такава многополярност – Индия, Иран, Бразилия, Турция, Саудитска Арабия и други.

Но безспорно ядрото на борбата за многополярност са именно КНР и РФ. В това отношение следва да се отбележи, че тенденцията на взаимоотношенията между тях е от стратегическо сътрудничество към едно по-високо ниво стратегическо – партньорство. Без всякакво колебание трябва да се признае, че по пътя, по който вървят днес китайско-руските отношения, не всичко е свършено, има трудности и грешки. Всяко ново постижение е повод не само за удовлетворение, но и източник на нови проблеми и противоречия.

Няма гаранции, че обективните изисквания за сътрудничество и дори партньорство изключват риска при смяна на управляващите екипи на една или друга, а даже и на двете страни, да възникнат решения, детерминирани от субективни виждания. В резултат на тези решения може да се постави в опасност не само сътрудничеството и самата борба за многополярност, но и съществуването на съответната държавност.

В този смисъл проявата на разумна решителност и дълбоко премислени гъвкави действия при условията на активно сътрудничество и координация са онези фактори, които обуславят достигането на поставените цели.

## Библиография

**Комиссина, Куртов 2005:** Комиссина, Ирина Н., Куртов, Аждар А. Шанхайская организация сотрудничества: становление новой реальности / Комиссина И. Н.; Куртов А. А.. М.: РИСИ, 2005. 1-ое. изд., 117 с. [**Komissina, Kurtov 2005:** Komissina, Irina N., Kurtov, Azhdar A. SHanhajskaya organizaciya sotrudnichestva: stanovlenie novoj real'nosti / Komissina I. N.; Kurtov A. A.. М.: RISI, 2005. 1-oe. izd., 117 s.] ISBN 5-7893-0064-2

**Меликсетов и другие, 2007:** Меликсетов, Арлен В. и др. История Китая. Изд. МГУ, „Оникс“, 2007. [**Meliksetov i drugie, 2007:** Meliksetov, Arlen V. i dr. Istoriya Kitaya. Izd. MGU, „Oniks“, 2007.] ISBN 978-5-211-05353-6; ISBN 978-5-488-01007-9

**Стефанов, Колева 2015:** Стефанов, Нако, Колева, Аксиния. Китай – социално-икономическо развитие от древността до наши дни. Изд. „Изток-Запад“, С., 2015. [**Stefanov, Koleva 2015:** Stefanov, Nako, Koleva, Aksinia. Kitay – sotsialno-ikonomichestko razvitie ot drevnostta do nashi dni. Izd. „Iztok-Zapad“, S., 2015.] ISBN 978-619-152-568-3.

**Jersild, Austin 2014:** Jersild, Austin. The Sino-Soviet Alliance: An International History, U of North Carolina Press, 2014.

**March, G. Patrick 1996:** Eastern Destiny: Russia in Asia and the North Pacific, 1996, on line

**Blank, Stephen, 2015:** Blank, Stephen “Is Russia a great power in Asia?” – In Great Powers and Geopolitics, Springer, Cham, 2015

<https://vipdossier.ru/vojna-rossii-s-kitaem/>[Accessed 10.11.2022].

<https://kulturologia.ru/blogs/250619/43497/>[Accessed 09.12.2022].

<https://edition.cnn.com/2023/02/02/china/china-russia-partnership-one-year-blinken-intl-hnk-mic/index.html>[Accessed 07.01.2023].

<https://web.archive.org/web/20090304024636/http://www.sectsc.org/EN/brief.asp>[Accessed 09.01.2023].

<https://s30870988662.mirtesen.ru/blog/43164301258/Rossiysko-kitayskie-otnosheniya:-istoricheskoe-nasledie>[Accessed 09.01.2023].